

DEPARTEMENT

ONDERWIJS & VORMING

**Onderwijskundig beleids- en praktijkgericht
wetenschappelijk onderzoek (OBPWO)
themazetting 2022 –**

C. Verwachte resultaten.....	30
D. Timing.....	30
E. Kostprijs.....	31
THEMA 7: Handvatten om een klasklimaat te creëren dat leren ondersteunt en om de prevalentie van storend gedrag te verminderen.....	32
A. Aanleiding.....	32
B. Kennisvragen.....	32
C. Verwachte resultaten.....	33
D. Timing.....	34
E. Kostprijs.....	34

SITUERING

Deze themazetting bevat vragen ter ondersteuning van de beleidsontwikkeling, van de implementatie van beleidsmaatregelen door het onderwijsveld en ter versterking van de onderwijsinstellingen en de handelingsbekwaamheid van leraren(teams).

In de themazetting worden de kennisvragen, verwachte resultaten en mogelijke gebruikers van de onderzoeksresultaten weergegeven. Hoewel de aanleiding voor een thema praktijk- en/of beleidsgericht kan zijn, verwachten we bij alle thema's aanbevelingen voor praktijk én beleid op basis van de resultaten.

In de omschrijving van het thema wordt eveneens de looptijd van het onderzoek weergegeven, waardoor de verhouding kortlopend en langlopend onderzoek duidelijk wordt. Bij onderzoeksprojecten die langer dan 12 maanden lopen, worden ook tussentijdse, op zichzelf staande producten verwacht.

Ook wordt het maximaal beschikbare budget per project gegeven.

Deze themazetting bevat algemene en brede kennisvragen over onderwijsbeleid en -praktijk. Hoewel deze vragen de periode van de COVID19-gezondheidscrisis overstijgen, vragen we om -waar relevant - de context van de COVID19-gezondheidscrisis in rekening te brengen.

//

	Onderwerp	Aanleiding	Relevantie (BBT)	Verwachte outputs	Looptijd in maanden	Budget (*1000€)
1	Effectieve praktijken ter preventie en aanpak van spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten	Praktijk	BBT OD3.2: Effectieve en efficiënte leerlingenbegeleiding realiseren	Wetenschappelijke analyse van effectieve praktijken Onderbouwde adviezen voor leraren(teams) Aanbevelingen voor alle stakeholders, inclusief beleidsmakers	18	190
2	Samenwerking tussen buitengewoon en gewoon onderwijs in functie van trajecten op maat voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften	Beleid	BBT OD3.1: Een pragmatisch en realistisch begeleidingsdecreet invoeren	Wetenschappelijke inzichten in kwaliteitsvolle samenwerking tussen buitengewoon en gewoon onderwijs Praktijkgerichte leidraad Aanbevelingen voor alle stakeholders, inclusief beleidsmakers	18	190
3	Onderbouwde hefboomen voor kwaliteitsvol kleuteronderwijs	Praktijk	BBT - OD 1.7 De kwaliteit van het basisonderwijs versterken	Wetenschappelijke analyse van kenmerken van effectieve praktijken en hefboomen voor kwaliteitsvol kleuteronderwijs. Didactische wenken voor leraren(teams).	24	285

				Aanbevelingen voor alle stakeholders, inclusief beleidsmakers		
4	Hefbomen voor de betrokkenheid van ouders bij het leren, met bijzondere aandacht voor taalverwerving Nederlands	Praktijk	OD 1.1 De taalkennis en taalvaardigheid Nederlands verhogen	Wetenschappelijke analyse van kenmerken van effectieve praktijken en relevante condities Praktijkgerichte leidraad Aanbevelingen voor alle stakeholders, inclusief beleidsmakers	24	215
5	Evaluatie van het decreet deeltijds kunstonderwijs	Beleid	BBT OD 1.9 Het levenslang en levensbreed leren versterken	Wetenschappelijke analyse van het aanbod van de dko-academies Aanbevelingen voor alle stakeholders, inclusief beleidsmakers	18	190
6	Bouwstenen voor opleiding en professionalisering van (duale) leraren technische en praktijkvakken in arbeidsmarktgerichte opleidingen	Praktijk	BBT- OD 2.1 Het lerarentekort aanpakken door de aantrekkelijkheid en status van het lerarenberoep te verhogen BBT- OD 2.2 Nascholing en professionalisering van leraren en directies dichterbij de onderwijspraktijk brengen	Wetenschappelijke analyse Praktijkgerichte valorisatiematerialen Aanbevelingen voor alle stakeholders, inclusief beleidsmakers	24	215
7	Handvatten om een klasklimaat te creëren dat leren ondersteunt en om de prevalentie van storend gedrag te verminderen	Praktijk	BBT OD 2.2 Nascholing en professionalisering van leraren en directies dichterbij de onderwijspraktijk brengen	Wetenschappelijke analyse van kenmerken van effectieve praktijken en relevante condities Praktijkgerichte valorisatiematerialen.	24	215

				Aanbevelingen voor alle stakeholders, inclusief beleidsmakers		
--	--	--	--	---	--	--

THEMA 1: EFFECTIEVE PRAKTIJEN TER PREVENTIE EN AANPAK VAN SPIJBELN EN VROEGTIJDIG SCHOOLVERLATEN IN HET SECUNDAIR ONDERWIJS

A. AANLEIDING

12,1 % van de Vlaamse jongeren verliet in het schooljaar 2018-2019 de school vroegtijdig. In de grotere steden loopt dat cijfer zelfs op tot rond de 20%. Vroegtijdige schoolverlaters betreden de arbeidsmarkt in een zeer kwetsbare startpositie. Onderwijs en het behalen van een diploma of kwalificatie zijn immers cruciaal voor de persoonlijke ontwikkeling, burgerschap en participatie op de arbeidsmarkt. Dit alles komt in het gedrang wanneer jongeren spijbelen, niet naar school (kunnen) gaan of wanneer ze vroegtijdig de school verlaten.

Om het aantal vroegtijdige schoolverlaters te verlagen en vroegtijdig schoolverlaten te voorkomen, is een **geïntegreerde strategie** nodig waarin actoren op verschillende niveaus hun verantwoordelijkheid opnemen. Er moet worden ingezet op het voorkomen van spijbelen, korter op de bal spelen en sneller optreden als een jongere spijbelt. Inzetten op preventie biedt de meeste kans op succes, zo blijkt uit onderzoek.¹ Langdurige preventieve activiteiten zijn succesvoller dan compenserende activiteiten gericht op leerlingen die al zijn uitgevallen. In de praktijk blijkt het immers moeilijk te zijn om vroegtijdig schoolverlaters terug te laten keren naar school.

Er is al heel wat onderzoek gevoerd naar vroegtijdig schoolverlaten. Onder meer volgende elementen komen naar voren als succesfactoren die bijdragen tot het verminderen van spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten:

- voorkomen en terugdringen van onderwijsachterstand,
- hoge verwachtingen hebben ten aanzien van de prestaties van leerlingen,
- stimuleren van succeservaring,
- goede studie- en beroepskeuzebegeleiding die leerlingen een toekomstperspectief geeft, en dit in een warm en veilig schoolklimaat (het zogenaamde autoritatieve schoolklimaat),
- een sterk zorgbeleid,
- een sterk beleidsvoerend vermogen,
- het stimuleren van leerlingenparticipatie, ouderbetrokkenheid, enzovoort. Een school kiest zelf hoe ze dit concreet invult.

Er is al een goed zicht op de belangrijkste bestanddelen van een beleid dat spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten tegengaat. Zo zijn er internationaal diverse toolkits met aanbevelingen beschikbaar (zie o.m. <https://www.cedefop.europa.eu/en/toolkits/vet-toolkit-tackling-early-leaving>). Toch blijven Vlaamse scholen met vragen zitten over hoe dit concreet vorm te geven en hoe dit tot op de werkvloer te vertalen. Er is dus nood aan wetenschappelijk onderbouwde handvatten voor een effectieve aanpak van spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten in Vlaamse scholen, met aandacht voor vertaling ervan tot op de werkvloer.

¹ Zie o.m. Keppens G., & Spruyt B. (2017). *Effecten van interventies ten aanzien van spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten onderzocht: een systematische literatuurstudie*. Steunpunt Onderwijsonderzoek, Brussel.
Keppens G., & Spruyt B. (2019). *Preventie van spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten: eindrapport*. Steunpunt Onderwijsonderzoek, Brussel.

B. KENNISVRAGEN

Deze opdracht vraagt een **praktijkgerichte vertaling van de gekende succesfactoren voor het verminderen van spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten naar wetenschappelijk onderbouwde en effectieve acties op school- en klasniveau in Vlaamse secundaire scholen.**

De opdracht bevat drie luiken. Centraal staat de ontwikkeling en implementatie van onderbouwde praktijken, zoals in luik 2 en 3 omschreven. Luik 1 dient ter ondersteuning van de andere luiken.

Luik 1 omvat een wetenschappelijke reviewstudie. Deze geeft een overzicht van (kenmerken van) effectieve praktijken en beleid tegen spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten zoals gekend in de internationale en Vlaamse wetenschappelijke literatuur. Ook dient er ingegaan te worden op de cruciale randvoorwaarden om dergelijk beleid vorm te geven.

Luik 2 bevat de ontwikkeling van wetenschappelijk onderbouwde en concrete praktijken voor een effectieve aanpak van spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten in Vlaamse scholen. Deze ontwikkeling en toetsing gebeurt in samenwerking met scholen en andere relevante actoren, zoals netwerken "Samen tegen schooluitval". Er dient rekening gehouden te worden met cruciale randvoorwaarden voor deze praktijken en de implementatie ervan.

Luik 3 dient concrete aanbevelingen te bevatten voor de implementatie van deze ontwikkelde praktijken in Vlaamse scholen (met aandacht voor de praktijken en de randvoorwaarden) en voor professionalisering in het brede onderwijsveld. Ook verwachten we aanbevelingen voor samenwerking met andere relevante actoren in de (lokale) strijd tegen spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten.

Het is belangrijk dat er voldoende aandacht is voor de diversiteit van contexten. Het is geenszins de bedoeling om te komen tot een 'one size fits all' beschrijving. Er dient minstens rekening gehouden te worden met de volgende verwachtingen:

- Naast aandacht voor preventie en de aanpak van beginfasen van spijbelen, vragen we ook naar effectieve praktijken voor scholen met een intensieve spijbelproblematiek en problematiek inzake vroegtijdig schoolverlaten.
- De samenstelling van de leerlingenpopulatie en de ligging van de school dienen ook in rekening gebracht te worden. Het gaat hier onder meer over aandacht voor de grootstedelijke en regionale context.
- In de operationalisering dient er rekening gehouden te worden met de diverse onderwijsvormen in het secundair onderwijs, gelet op de nood aan verschillende aanpakken in deze contexten. We verwachten daarenboven dat er ook aandacht is voor de nieuwe context van duaal leren.

C. VERWACHTE RESULTATEN

We verwachten een aparte oplevering van de drie luiken:

- een wetenschappelijk rapport
- een praktijkgerichte valorisatie met
 - o wetenschappelijk onderbouwde en concrete praktijken voor een effectieve aanpak van spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten in Vlaamse scholen, en de vereiste randvoorwaarden (luik 1 en 2). Dit moet zich minstens vertalen in een toolbox met een beschrijving van onderbouwde praktijken, voor- en nadelen, randvoorwaarden voor implementatie (onder meer kostprijs), ...

- aanbevelingen voor implementatie van de praktijken in Vlaamse scholen, professionalisering in het onderwijsveld en voor samenwerking met andere relevante actoren in de (lokale) strijd tegen spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten (luik 3). Deze aanbevelingen moeten gericht zijn naar meerdere stakeholders.
- Aandacht voor de rol van de verschillende betrokken actoren binnen en rond de school. Dit vraagt aandacht voor de verschillende betrokkenen in het valorisatiemateriaal.

D. TIMING

Dit onderzoek kent een looptijd van maximaal 18 maanden.

E. KOSTPRIJS

Voor dit onderzoek voorzien we maximaal 190.000 euro.

THEMA 2: SAMENWERKING TUSSEN BUITENGEWOON EN GEWOON ONDERWIJS IN FUNCTIE VAN TRAJECTEN OP MAAT VOOR LEERLINGEN MET SPECIFIEKE ONDERWIJSBEHOEFTE

A. AANLEIDING

In het rapport 'Beter onderwijs' van de [commissie Beter Onderwijs](#) wordt de uitdaging geschetst: elke leerling heeft recht op kwaliteitsvol onderwijs binnen een rustige, veilige en vooral stimulerende leeromgeving. Kinderen zijn verschillend in aanleg en tempo. Daarnaast spelen bij sommigen nog andere factoren die het leren beïnvloeden.

Met de introductie van het M-decreet in 2015 werd het toepassen van redelijke aanpassingen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften in het gewoon onderwijs geïntroduceerd. Doorverwijzing naar buitengewoon onderwijs moest de uitzondering op de regel worden. Iedere leerling kreeg recht op redelijke aanpassingen om binnen het reguliere onderwijs school te lopen. De implementatie van het M-decreet liep echter moeizaam en had ook neveneffecten.²

De Vlaamse Regering keurde daarom op 25 juni 2021 de [conceptnota Leersteun](#) goed. De conceptnota Leersteun omvat maatregelen voor het gewoon onderwijs, voor de leersteun (de ondersteuning van leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften in het gewoon onderwijs), en voor het buitengewoon onderwijs.

In de conceptnota Leersteun wordt gesteld dat het buitengewoon onderwijs binnen het onderwijslandschap aangepast onderwijs voorziet ter ondersteuning van leerlingen die nood hebben aan doorgedreven ondersteuning in een aangepaste context gedurende de periode die nodig is. Het buitengewoon onderwijs werkt op maat van de leerling en behoudt in haar onderwijsaanpak steeds afstemming met het gewoon onderwijs, waar mogelijk met het oog op een overstap naar het gewoon onderwijs.

Om leerlingen vlot te kunnen laten bewegen tussen gewoon en buitengewoon onderwijs en deeltijdse lesbijwoning in beide contexten mogelijk te maken, zullen individueel aangepaste curricula (IAC) worden toegepast in gewoon en buitengewoon onderwijs. Van scholen voor buitengewoon en gewoon onderwijs wordt verwacht dat ze nauwer samenwerken voor een begeleiding op maat van leerlingen. Verder heeft het buitengewoon onderwijs een belangrijke rol in het realiseren van het recht op onderwijs voor alle leerlingen, ook leerlingen met een ernstig meervoudige beperking.

Het ondersteuningsmodel maakte reeds samenwerkingen tussen scholen voor gewoon en buitengewoon onderwijs mogelijk:

- Voor ondersteuning van scholen voor gewoon onderwijs met leerlingen met een gemotiveerd verslag of verslag type 2 (verstandelijke beperking), type 4 (fysieke beperking), type 6 (visuele beperking) of type 7 (auditieve beperking of spraak- of taalontwikkelingsstoornis) zijn er bilaterale samenwerkingen tussen scholen voor gewoon en buitengewoon onderwijs mogelijk.

² Rapport 'Beter Onderwijs' van de [commissie Brinkman](#). Zie ook de onderzoeken in het kader van het [Steunpunt SONO](#) naar de implementatie van het M-decreet en de evaluatie van het nieuwe ondersteuningsmodel door de [commissie Struyf](#).

- Voor ondersteuning van scholen voor gewoon onderwijs met leerlingen met een gemotiveerd verslag of verslag type basisaanbod (leerproblemen/leerstoornissen), type 3 (gedrags- en emotionele stoornissen) of type 9 (autismespectrumstoornis) krijgt de samenwerking met buitengewoon onderwijs vorm via de ondersteuningsnetwerken.

Opeenvolgende onderzoeken tonen aan dat de schotten tussen gewoon en buitengewoon onderwijs hoog blijven, ook na introductie van het ondersteuningsmodel.³ Er zijn geen indicaties dat leerlingen over het algemeen vlot bewegen tussen de beide onderwijsvormen in functie van de optimale ontwikkeling van hun leeransen. Vooral de overstap van leerlingen vanuit het buitengewoon onderwijs naar het gewoon onderwijs binnen hetzelfde onderwijsniveau is erg beperkt. Toch zijn er in Vlaanderen **lokale samenwerkingsinitiatieven tussen scholen voor gewoon en buitengewoon onderwijs** om hun onderwijs gezamenlijk te organiseren of trajecten op maat van leerlingen aan te bieden. Een diepgaande analyse van dergelijke samenwerkingsinitiatieven kan inzichten bieden over de aard en condities (zowel op pedagogisch-didactisch, schoolorganisatorisch als schooloverstijgend vlak) van deze samenwerkingen met het oog op het realiseren van onderwijs op maat. Uiteraard kunnen inzichten uit onderzoeken naar het ondersteuningsmodel meegenomen worden, maar het voorliggende onderzoek beoogt geen nieuwe evaluatie van het ondersteuningsmodel.

B. KENNISVRAGEN

Dit onderzoek beoogt het verwerven van inzichten in mogelijke vormen van samenwerking tussen scholen voor gewoon en buitengewoon onderwijs om gezamenlijk onderwijs vorm te geven, kwaliteitsvolle trajecten op maat van leerlingen aan te bieden en een vlottere overstap van buitengewoon onderwijs naar gewoon onderwijs mogelijk te maken. Meer specifiek vragen we een onderzoek met twee analytische luiken en één praktijkgericht luik:

- (a) Analyse van leerlingenloopbanen van leerlingen die de overgang maken van buitengewoon naar gewoon onderwijs. Bijzondere aandacht dient te gaan naar:
 - a. In welke mate gebeurt een overstap van buitengewoon naar gewoon onderwijs binnen het onderwijsniveau?
 - b. Wat zijn de kenmerken van leerlingen die de overstap maken van buitengewoon naar gewoon onderwijs (binnen het onderwijsniveau)?
 - c. Wat zijn de kenmerken van scholen voor buitengewoon en gewoon onderwijs waar deze leerlingen in hun onderwijstraject school lopen? In welke mate speelt geografische en/of bestuurlijke nabijheid van de scholen voor gewoon en buitengewoon onderwijs een rol?
- (b) Analyse van kenmerken, vormen en praktijken van samenwerking tussen scholen voor gewoon en buitengewoon onderwijs waarin vorm wordt gegeven aan gezamenlijk onderwijs, kwaliteitsvolle trajecten op maat van leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften en wordt gewerkt aan de overstap van buitengewoon onderwijs naar gewoon onderwijs? Hierbij komen onder meer volgende vragen aan bod:

³ Onder andere: 'Zorgverbreding in relatie tot de uitstroom naar buitengewoon onderwijs' ([OBPWO 99.13](#)), 'Zorgbeleid in het gewoon en secundair onderwijs in Vlaanderen' ([OBPWO 09.05](#)), 'GON en ION anno 2010' ([OBPWO 10.01](#)), 'M-decreet in de Vlaamse scholen: praktijken en achterliggende processen en mechanismen' (Steunpunt SONO), 'De tevredenheid van leerlingen en hun ouders over de ondersteuning geboden via het ondersteuningsmodel' ([Steunpunt SONO](#)), 'Verkenkend onderzoek naar de implementatie van het M-decreet in de CLB's' ([onderwijsinspectie](#)), 'Verkenkend onderzoek ondersteuningsnetwerken (2019 en 2020)' ([onderwijsinspectie](#)), 'Ondersteuningsnetwerken: van terreinverkenning naar een referentiekader voor kwaliteitsvolle ondersteuning' ([Onderwijsinspectie](#)); 'Evaluatie van het nieuwe ondersteuningsmodel' ([commissie Struyf](#)).

- a. Welke vormen van samenwerking tussen scholen voor gewoon en buitengewoon onderwijs bestaan er? In welke mate dragen deze vormen van samenwerking bij tot een meer inclusief onderwijs?
 - b. Wat is de aard en focus van de samenwerking? Wie is erbij betrokken en welke rol spelen deze betrokkenen? Wat is de rol van zowel schoolinterne als schoolexterne actoren? Wat is de intensiteit van de samenwerking? In welke mate is de samenwerking leerlinggebonden of leerlingoverstijgend, ad hoc of structureel? In welke mate situeert de samenwerking zich op niveau van individuen en/of organisaties? Op welke vlakken (o.a. creatie van trajecten op maat van de leerling, pedagogisch-didactische keuzes, evaluatie van de doelen, ontwikkeling van gedeelde visie op onderwijs, professionalisering van de leraren, school- en klasorganisatorisch, bestuurlijk,) werkt men samen?
 - c. Hoe wordt de samenwerking ervaren door de diverse betrokkenen?
 - d. Wat zijn kritische succesfactoren en cruciale randvoorwaarden voor een kwaliteitsvolle samenwerking? Welke drempels zijn er?
- (c) Ontwikkeling van een wetenschappelijk onderbouwde inspiratiegids voor samenwerking tussen scholen voor gewoon en buitengewoon onderwijs met het oog op de gezamenlijke realisatie van trajecten op maat voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften. Deze inspiratiegids bevat concrete handvatten, tips en praktijkvoorbeelden.

Samenwerking en afstemming met de lopende initiatieven, de pedagogische begeleidingsdiensten en andere relevante actoren is vereist.

C. VERWACHTE RESULTATEN

We verwachten dat dit onderzoek resulteert in

- een **wetenschappelijk onderzoeksrapport** met inzichten over kwaliteitsvolle samenwerking tussen scholen voor gewoon en buitengewoon onderwijs waarin vorm wordt gegeven aan gezamenlijk onderwijs, kwaliteitsvolle trajecten op maat van leerlingen worden uitgewerkt en wordt gewerkt aan de overstap van buitengewoon onderwijs naar gewoon onderwijs.
- een **wetenschappelijk onderbouwde, praktijkgerichte inspiratiegids** voor de ontwikkeling en vormgeving van samenwerking tussen scholen voor gewoon en buitengewoon onderwijs.
- **wetenschappelijk onderbouwde aanbevelingen voor beleidsmakers** (op niveau van de Vlaamse overheid en de verschillende onderwijsactoren waaronder scholen, schoolbesturen, scholengroepen en -gemeenschappen, CLB's, pedagogische begeleidingsdiensten en onderwijsinspectie,...) ter ondersteuning van de samenwerking tussen gewoon en buitengewoon onderwijs in functie van de bevordering van trajecten op maat voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften.

We verwachten geen louter beschrijvende rapportering, maar willen ook inzichten krijgen in processen, mechanismen en randvoorwaarden.

D. TIMING

We voorzien voor dit onderzoek een looptijd van maximaal 18 maanden.

E. KOSTPRIJS

Dit onderzoek heeft een maximale kostprijs van 190.000 euro.

THEMA 3: ONDERBOUWDE HEFBOMEN VOOR KWALITEITSVOL KLEUTERONDERWIJS

A. AANLEIDING

Het Vlaamse onderwijsbeleid besteedt toenemende aandacht aan het verhogen van deelname aan het kleuteronderwijs door de positieve effecten die eraan worden toegeschreven op de brede ontwikkeling van jonge kinderen evenals op hun verdere schoolloopbaan. In het bijzonder focust men daarbij op inschrijving en aanwezigheid van kinderen uit maatschappelijk kwetsbare gezinnen. Die focus op kwantiteit dient aangevuld te worden met een focus op onderwijskwaliteit, aangezien de positieve effecten enkel gerealiseerd kunnen worden in kleuterscholen waarvan de kwaliteit goed is.⁴ De ontwikkelingsdoelen kleuteronderwijs en het referentiekader onderwijskwaliteit bieden hiervoor het huidige kader. De [commissie Beter Onderwijs](#) benadrukt eveneens in haar rapport het belang van kwaliteitsvol kleuteronderwijs. De VLOR voert momenteel een strategische verkenning uit over 'Onderwijs aan het jonge kind' met als doel de specifieke eigenheid van het onderwijs aan het jonge kind te achterhalen.

Vlaanderen kent internationaal vergeleken een hoge participatiegraad aan het kleuteronderwijs. Op de leeftijd van 3 jaar is 98,6% van de kleuters ingeschreven in het onderwijs. De vraag stelt zich echter of die hoge participatiegraad samengaat met een hogere en vroegere ontwikkeling bij kleuters. Uit een bevraging bij schoolleiders in het kader van PIRLS-onderzoek uit 2016, blijkt immers dat het percentage lagere scholen in Vlaanderen waar minstens 75% van de kinderen start met voldoende geletterdheidsvaardigheden, amper 5% bedraagt tegenover een internationaal gemiddelde van 22%. Uit TIMSS 2019 blijkt dat ondanks het feit dat een groot aandeel van de Vlaamse leerlingen 3 jaar of meer doorbrengt in de kleuterschool, de ouders van slechts een kleine groep leerlingen aangeven dat hun kind zeer goed geletterd was bij de start van het eerste leerjaar. Voor bijna de helft van de leerlingen gaven de ouders aan dat hun kind niet goed letters kon herkennen, hun eigen naam schrijven of zelfstandig kon tellen. In vergelijking met andere landen valt het ook op dat bij weinig leerlingen de ouders aangeven vaak voorschoolse leeractiviteiten (zoals verhalen vertellen, letters schrijven of spelen met blokkendozen) gedaan te hebben met hun kind.⁵ Het Vlaamse 'Schoolloopbanen in het Basisonderwijs' (SiBO)-onderzoek toont daarnaast aan dat de grote achterstand bij kinderen uit sociaaleconomisch benadeelde gezinnen reeds vanaf de leeftijd van 5 jaar aanwezig is en gelijk blijft gedurende de schoolloopbaan. Dit geeft aan dat ondanks de hoge participatiegraad een substantieel aandeel van de kinderen geen sterke start kent in het lager onderwijs.⁶

⁴ Victoria Liberatore, V., & Konstantinidi, A. (2021). *A child's eye view: The power of interactions in early childhood education and care*. OECD Education and Skills Today. June 28, 2021. <https://oecdeditoday.com/chilids-eye-view-power-interactions-early-childhood-education-care/>

Onderwijsinspectie (2020). *Kwaliteitsvolle kleuterparticipatie. Een onderzoek en een bron van inspiratie* <https://www.vlaanderen.be/publicaties/kwaliteitsvolle-kleuterparticipatie-een-onderzoek-en-een-bron-van-inspiratie>.

⁵ Faddar, J., Appels, L., Merckx, B., Boeve-de Pauw, J., Delrue, K., De Maeyer, S., & Van Petegem, P. (2020). *Vlaanderen in TIMSS 2019. Wiskunde- en wetenschapsprestaties van het vierde leerjaar in internationaal perspectief en doorheen de tijd*. Antwerpen: Universiteit Antwerpen.

⁶ Groenez, S. (2016). *Sociale ongelijkheden in de cognitieve ontwikkeling en het sociaal-emotioneel functioneren: analyses op de SiBO-databank, VLAS-Studies 37*. Antwerpen: Vlaams Armoedesteunpunt.

Een sterke start is nochtans belangrijk. Uit onderzoek blijkt dat investeringen op een jonge leeftijd een hoog rendement hebben en het rendement van latere investeringen verhogen.^{7 8 9} Er bestaat echter een vrees dat het nastreven van academische skills het emotioneel welzijn van kleuters te kort doet¹⁰ Er is daarnaast ook de uitdaging om een evenwichtige verhouding te vinden tussen onderwijstijd en zorgtijd en om (ver)zorgende activiteiten en wachtmomenten te benutten voor het nastreven van onderwijsdoelen en omgekeerd (concept van *educare*).^{11 12}

Deze vaststellingen liggen aan de basis van de plannen voor het kleuteronderwijs in de beleidsnota Onderwijs 2019-2024. Meer concreet wordt er ten eerste ingezet op het verhogen van de onderwijskwaliteit in het kleuteronderwijs door een verhoging van de werkingsmiddelen, investeringen in bijkomende kinderverzorg(st)ers en de plannen om nieuwe ontwikkelingsdoelen voor de kleuters te ontwikkelen. Dit alles om leraren zo goed mogelijk te ondersteunen zodat zij zich aan hun kernopdracht kunnen wijden. Ten tweede wordt er ingezet op een betere beheersing van het Nederlands van 5-jarige kleuters o.a. door een uniforme, net- en koepeloverschrijdende, gestandaardiseerde taalscreening en een verplicht taalintegratietraject voor kleuters die onvoldoende scores op deze screening. Sinds 1 september 2020 is de leerplicht verlaagd naar de leeftijd van 5 jaar met als doel meer kleuters effectief te laten participeren aan het onderwijs. Al deze maatregelen hebben tot doel jonge kinderen ongeacht hun thuissituatie, meer kansen te geven op een succesvolle schoolloopbaan.

Er zijn in Vlaanderen heel wat ondersteunende materialen voor leraren in het kleuteronderwijs beschikbaar, onder meer ontwikkeld door lerarenopleiders, onderzoekers, pedagogische begeleidingsdiensten en andere actoren, Zo ontwikkelde de Vlaamse onderwijsinspectie recent een [inspiratiegids voor kwaliteitsvolle kleuterparticipatie](#).¹³

B. KENNISVRAGEN

Om de hoge participatie aan kleuteronderwijs, de verlaging van de leerplicht en de bijkomende middelen die voorzien worden voor het kleuteronderwijs maximaal aan te grijpen en in te zetten om de beleidsdoelstelling waar te maken dat alle jonge kinderen, ongeacht hun thuissituatie, meer kansen hebben op een succesvolle schoolloopbaan, is het nodig om effectief kleuteronderwijs te realiseren. Hiervoor is er nood aan inzichten en handvatten om dit effectief kleuteronderwijs te realiseren.

Het doel van het kleuteronderwijs is om de totale ontwikkeling van het kind te stimuleren, vanuit de specifieke eigenheid van het onderwijs aan jonge kinderen. Gelet op bovenstaande bevindingen focussen we in dit onderzoek op **effectieve ondersteuning van de ontwikkeling in de leergebieden**

⁷ Heckman, J. (2006), Skill Formation and the Economics of Investing in Disadvantaged Children. *Science*, Vol. 312.

⁸ Heckman, J. (2008), Schools, skills and synapses. *Economic Inquiry*, 46(3).

⁹ Rea, D., & Burton, T. (2020), New evidence on the Heckman curve, *Journal of Economic Surveys*, 34(2), pp. 241–262.

¹⁰ Le, V.-N., Schaack, D., Neishi, K., Hernandez, M. W., & Blank, R. (2019). Advanced Content Coverage at Kindergarten: Are There Trade-Offs Between Academic Achievement and Social-Emotional Skills? *The American Educational Research Journal*, 56(4) 1254-1280.

¹¹ Onderwijsinspectie (2020). *Kwaliteitsvolle kleuterparticipatie: een onderzoek en een bron van inspiratie*.

¹² Peleman, B., Van Avermaet, P., & Vandenbroeck, M. (2019). *De overgang naar de kleuterschool voor kinderen uit gezinnen in armoede*. Gent: Vakgroep Sociaal Werk en Sociale Pedagogiek – Steunpunt Diversiteit en leren, UGent.

¹³ Onderwijsinspectie (2020). *Samen werken aan kwaliteitsvolle kleuterparticipatie. Een inspiratiegids voor kleuteronderwijzers*.

Nederlands, wiskundige initiatie en executieve functies¹⁴ bij kleuters. Het onderzoek richt zich op alle leerlingen in het gewoon kleuteronderwijs. Daarnaast vragen we specifiek aandacht te besteden aan de meest kwetsbare kleuters.

Het **eerste luik** betreft een systematische wetenschappelijke analyse van de **kenmerken van effectieve praktijken** (de leeromgeving, didactische aanpak, de gehanteerde didactische materialen, ...) en **condities en hefboomen voor een hoge onderwijskwaliteit** in het kleuteronderwijs en meer specifiek de effectieve ondersteuning van de ontwikkeling in de leergebieden Nederlands, wiskundige initiatie en executieve functies bij kleuters zoals gekend in de internationale en Vlaamse wetenschappelijke literatuur. Hierbij dient men ook aandacht te hebben voor **cruciale (rand-)voorwaarden op systeem-, school- en klasniveau** (schoolcultuur en klasklimaat, invulling zorg- en wachtmomenten (educare), ...), bij leraren(teams) (onder meer verwachte competenties) en in de klas- en schoolorganisatie (met aandacht voor organisatie en inzet van personeel en middelen). Hierbij dient men het hele team te betrekken dat voor de kleuters zorgt.

In het tweede luik moeten de **huidige praktijken in het Vlaamse kleuteronderwijs** in kaart gebracht worden aan de hand van de variabelen uit de literatuurstudie. Het is belangrijk om zicht te krijgen op de diversiteit aan praktijken en deze te toetsen aan de in de literatuurstudie geïdentificeerde variabelen. Welk beleid en welke praktijk zetten scholen neer om te komen tot ontwikkeling in de leergebieden Nederlands, wiskundige initiatie en executieve functies? Hoe bepalen ze de doelen waar ze aan werken? Hoe zetten ze opbouwende leerlijnen uit? Hoe brengen ze de leerinhouden aan en hoe evalueren ze of de doelen bereikt zijn? Hoe worden de doelen bepaald? Welke kaders en bronnen (doelenkaders, materialen, inspiratiegidsen, ...) gebruiken de leraren(teams)? Wat zijn bepalende factoren? Zijn er kleuterscholen die een inspirerende praktijk laten zien? Hierbij vragen we een analyse van de onderliggende visie en didactische principes, alsook van de hefboomen en drempels voor een adequate aanpak op school- en klasniveau voor de ontwikkeling in de leergebieden Nederlands, wiskundige initiatie en executieve functies bij kleuters.

In het derde luik vragen we om de bevindingen te vertalen naar **aanbevelingen voor de realisatie van effectieve onderwijspraktijken** in de Vlaamse kleuterscholen. Dit onderzoek moet de ontwikkeling van kwaliteitsvol kleuteronderwijs versterken door de vertaling van effectieve onderwijspraktijken naar didactische wenken en hefboomen voor een hoge onderwijskwaliteit in het kleuteronderwijs. Deze kunnen ondersteuning bieden aan leraren in de klaspraktijk, en aan lerarenopleidingen en pedagogisch begeleiders. Daarnaast verwachten we ook adviezen voor verdere beleidsontwikkeling voor kwalitatief kleuteronderwijs in Vlaanderen, bijvoorbeeld met betrekking tot onderwijskwaliteit en kwaliteitstoezicht.

C. VERWACHTE RESULTATEN

Op het einde van het onderzoek verwachten we

- een **wetenschappelijke rapportering** (inclusief theoretisch kader en methodologie) van de literatuurstudie met een overzicht van kenmerken van effectieve praktijken en een rapportering van de analyse van de huidige praktijken in het Vlaamse kleuteronderwijs. Hierbij moet ook aandacht besteed worden aan de cruciale hefboomen en randvoorwaarden. Ook de methodologische en inhoudelijke onderbouwing van de aanpak van de vertaling naar de concrete praktijk dient hier opgenomen te worden.

¹⁴ De executieve functies zijn de cognitieve processen die men nodig heeft om gedrag doelgericht te sturen. Ze spelen een kritieke rol in het reguleren van emotioneel en sociaal functioneren. Meer info over de executieve functies vindt u in bijlage 8 van het Algemeen Diagnostisch protocol van Prodia: http://www.prodiagnostiek.be/materiaal/ADP_Bijlage8_Executieve%20functies.pdf.

- een **praktijkgerichte valorisatie** met minstens een vertaling van kenmerken van effectieve praktijken naar met toegankelijke en onderbouwde didactische wenken, hefbomen en condities en gericht op ontwikkeling in de leergebieden Nederlands, wiskundige initiatie en executieve functies bij kleuters. Hierbij moet ook aandacht zijn voor condities om deze te realiseren. Dit moet op wetenschappelijke evidentie gestoeld zijn en door leraren als autonome professionals in de kleuterklas onmiddellijk toegepast kunnen worden in de eigen context. Daarnaast verwachten we dat lerarenopleiders en aanbieders van professionaliseringsinitiatieven met deze didactische wenken aan de slag gaan bij het vormgeven van de opleidingen tot kleuteronderwijzer en vormingen voor leraren. Omwille van deze praktijkgerichte insteek, verwachten we voldoende afstemming met en differentiatie naar de doelgroep bij het ontwikkelen van de outputs.
- **aanbevelingen** ten aanzien van beleidsmakers, schoolleiders en andere onderwijsprofessionals over hoe we de kwaliteit van het kleuteronderwijs kunnen verbeteren zodat de verlaging van de leerplicht maximaal effect heeft en de taalverwerving van kleuters zo maximaal mogelijk gestimuleerd kan worden. Op beleidsvlak verwachten we toekomstgerichte aanbevelingen die de beleidsontwikkeling mee kunnen voeren.

We verwachten een tussentijds rapport met de bevindingen uit de literatuurstudie.

D. TIMING

Het onderzoek kent een looptijd van maximaal 24 maanden.

E. KOSTPRIJS

Het onderzoek heeft een kostprijs van maximaal **285.000 euro**.

THEMA 4: HEFBOMEN VOOR DE BETROKKENHEID VAN OUDERS BIJ HET LEREN, MET BIJZONDERE AANDACHT VOOR TAALVERWERVING NEDERLANDS

A. AANLEIDING

Het Vlaamse Regeerakkoord 2019-2024 hecht veel belang aan het Nederlands en stelt dat taal de sleutel is voor sterke onderwijsprestaties, volwaardige integratie in de samenleving en werkbaarheid in de klas maar ook bijvoorbeeld voor een goede communicatie in de klas. In Vlaanderen is het Nederlands de instructie- of **onderwijstaal**. Een goede kennis van het Nederlands is dan ook een cruciale voorwaarde om tot leren te komen. Kinderen met een taalachterstand lopen het risico om leerachterstand op te lopen. In de beleidsinitiatieven van de minister van Onderwijs - zoals de invoering van de taalscreening bij aanvang van de leerplicht en de taalintegratietrajecten in het basisonderwijs - wordt daarom veel aandacht besteed aan de taalverwerving Nederlands.

Nederlands leert men niet enkel op school. Ook **buiten de schoolmuren** zijn er heel wat opportuniteiten om op een directe of indirecte manier (buiten- en naschoolse activiteiten en binnen het gezin) Nederlands te leren. Onder meer om die reden worden zomerscholen ingericht. Door middel van een intensief onderwijsaanbod dat aansluit bij de onderwijsbehoeften van de deelnemende leerlingen tracht men leerlingen beter voor te bereiden op een nieuw schooljaar. De taalvaardigheid van leerlingen verhogen is daarbij één van de doelstellingen. Uit de evaluatie van de zomerscholen¹⁵ blijkt dat ongeveer 86 % van de bevroegde coördinatoren van zomerscholen het verhogen van die taalvaardigheid als doelstelling had aangevinkt.

Ook in het **Leesoffensief** wordt gefocust op het versterken van leescompetenties van kinderen en worden alle (groot)ouders bewust gemaakt van de cruciale rol die zij daarbij te spelen hebben. Leescompetenties zijn een sterk instrument om het Nederlands in de breedte te versterken. Ook werden Taalstimulerende Activiteiten buiten de Schoolse tijd (2020-2021 en 2021-2022) in meer dan 50 steden en gemeenten ingericht. Binnen die activiteiten is er vaak aandacht voor het verhogen van ouderbetrokkenheid, met als doel de taalontwikkeling van de kinderen alle mogelijke kansen te geven.

Ouders spelen een fundamentele rol in de leerprestaties en taalverwerving Nederlands van hun kinderen. Er is relatief veel evidentie voor positieve effecten van ouderbetrokkenheid op leerprestaties en de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. Dit effect is vastgesteld bij kinderen van alle leeftijden en alle sociaaleconomische achtergronden (Bakker e.a., 2013¹⁶, Education Endowment Foundation, 2018¹⁷). Ouderbetrokkenheid is ook gunstig voor de motivatie, het welbevinden en de zelfwaardering van leerlingen (Van der Heul, 2020).¹⁸ Het recente PISA-onderzoek (OESO 2020¹⁹) geeft aan dat in landen waar ouders hun kinderen het sterkst

¹⁵ Verachtert, P., Bellens, K., Sneyers, E., Surma, T., & Muijs, D. (2020). Zomerscholen in Vlaanderen 2020: evalueren en inspireren. Onderzoeksrapport. Antwerpen: Thomas More-hogeschool.

¹⁶ Bakker, J., Denessen, E., Dennissen, M., & Oolbekkink-Marchand, H. (2013). Leraren en ouderbetrokkenheid. Een reviewstudie naar de effectiviteit van ouderbetrokkenheid en de rol die leraren daarbij kunnen vervullen. Nijmegen: Radboud Universiteit Nijmegen.

¹⁷ Educational Endowment Foundation. Teaching and Learning Toolkit. Geraadpleegd op 01.12.2021 van https://educationendowmentfoundation.org.uk/evidence-summaries/teaching-learning-toolkit/?utm_source=site&utm_medium=search&utm_campaign=site_search&search_term=teaching%20and.

¹⁸ van der Heul, I. (2020). De invloed van ouderbetrokkenheid op de schoolprestaties van leerlingen. University of Groningen. <https://doi.org/10.33612/diss.132898858>

¹⁹ OECD (2020). Academic resilience and well-being amongst disadvantaged students. In PISA 2018 Results (Volume II): Where All Students Can Succeed, OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/a8cac199-en>

emotioneel ondersteunen, veel meer kwetsbare kinderen uitstekend academisch presteren. De [Commissie Beter Onderwijs](#)²⁰ ziet hier voor Vlaanderen ook mogelijkheden in.

Bakker, Denessen, Dennissen & Oolbekkink-Marchand (2013) onderscheiden **drie vormen van ouderbetrokkenheid**, zijnde thuisbetrokkenheid, contact met de school en betrokkenheid op school. Onder thuisbetrokkenheid zien ze onder meer voorlezen, helpen met huiswerk of het stellen van regels. Contact met de school gaat onder andere over deelname aan ouderavonden of het lezen van nieuwsbrieven. Betrokkenheid op school gaat over actief engagement van de ouder door bijvoorbeeld vrijwilligerswerk of een rol in de ouderraad. **Ouderbetrokkenheid** komt in de wetenschappelijke literatuur in drie vormen.

Thuisbetrokkenheid²¹ heeft een groot effect op de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen: samen lezen, het interesse tonen voor het schoolwerk heeft een positieve invloed op de leeruitkomsten (Bakker, e.a. 2013). In zijn rapport ziet de [Commissie Beter Onderwijs](#) dan ook een rol weggelegd voor ouderbetrokkenheid thuis en in de school. Door het faciliteren van huiswerk en meer interesse te tonen, voelt het kind zich ondersteund en leert het zijn opdrachten en activiteiten beter te organiseren, zo stellen de auteurs (focus 3, actie 40). Specifiek voor de achterstand in de instructietaal suggereren ze om (groot)ouders op enthousiasmerende wijze te betrekken bij een rijk taalgebruik Nederlands (focus 2, actie 28).

Ouderbetrokkenheid in het algemeen en thuisbetrokkenheid specifiek is evenwel niet voor alle ouders even evident. Hierin spelen verschillende factoren. Ghysens en van Braak (2012)²² beschrijven dat het verschil in het culturele kapitaal van een gezin voor een kloof tussen de thuis- en schoolcultuur kan zorgen en voor beperkte onderwijsondersteuning thuis. Ook spelen opvattingen die ouders over zichzelf, hun kinderen en de school hebben een rol bij hun betrokkenheid. Casteleyn en collega's (2021)²³ wijzen er daarnaast ook op dat ouders uit lagere sociale milieus niet altijd uit zichzelf een rijke taalomgeving creëren. Bijkomend kunnen ouders die het Nederlands onvoldoende beheersen ook zelf minder talige oefenkansen aanbieden.

Er wordt in Vlaanderen en in andere onderwijssystemen ingezet op projecten om de **betrokkenheid** van ouders te verhogen en te versterken. Zo subsidieert de Vlaamse overheid ouderkoepelverenigingen om ouderbetrokkenheid (en ouderparticipatie) te ondersteunen, met aandacht voor ouders die minder of niet betrokken zijn bij (en/of participeren aan) het schoolgebeuren in het algemeen, en minder of niet betrokken zijn bij de schoolloopbaan van hun kind(eren) in het bijzonder. Van basis- en secundaire scholen wordt ook verwacht dat ze een engagementsverklaring opnemen in hun schoolreglement waar de minimale wederzijdse engagementen tussen school en ouders opgenomen zijn

²⁰ Brinckman P. Versluys, K. e.a. (2021). Naar de kern: de leerlingen en hun leerkracht. Rapport van de Commissie Beter Onderwijs Oktober 2021

²¹ Bakker, Denessen, Dennissen & Oolbekkink-Marchand (2013) onderscheiden drie vormen van ouderbetrokkenheid, zijnde thuisbetrokkenheid, contact met de school en betrokkenheid op school. Onder thuisbetrokkenheid zien ze onder meer voorlezen, helpen met huiswerk of het stellen van regels. Contact met de school gaat onder andere over deelname aan ouderavonden of het lezen van nieuwsbrieven. Betrokkenheid op school gaat over actief engagement van de ouder door bijvoorbeeld vrijwilligerswerk of een rol in de ouderraad.

²² Ghysens, L. & Braak, J. van (2012). Beïnvloedende factoren van ouderbetrokkenheid: een empirische studie in traditionele en methodescholen. *Pedagogische Studiën*, 89(4), 207-224.

²³ Trioen, M., Taelman, H., Schraeyen, K., Geudens, A., Missinne, L., Casteleyn, J., Simons, M., Smits, T.F.H. (2021). De schijnwerper op taal. Taalondersteuning voor leerlingen die daar extra nood aan hebben. Universiteit Antwerpen. www.taaltrajecten.be en Geudens, A., Schraeyen, K., Taelman, H., Trioen, M., Casteleyn, J., Simons, M., & Smits, T.F.H. (2021). Bouwstenen voor effectieve taaltrajecten. *Praktijkids voor taalondersteuning in het kleuter-, lager en secundair onderwijs*. Antwerpen: Universiteit Antwerpen.

Daarnaast fungeren lokale brugfiguren in diverse steden als schakel tussen de school en de thuisomgeving van de leerlingen. Scholen zetten in op school- en ouderpartnerschappen of op educatieve partnerschappen (Dobber, Iliás, van der Meer & Willemen, 2020²⁴).

Andere projecten (onder andere binnen het Strategisch Plan Geletterdheid) richten zich op taalverwerving van de ouders en het verhogen van hun taal- en leesvaardigheid om op die manier de ondersteuning van de taalontwikkeling van hun kinderen op te kunnen volgen en hun taalgebruik te stimuleren, de zogenaamde 'family literacy' programma's (Sénéchal & Young, 2008²⁵; Krijnen, Meeuwisse, Severiens & van Steensel, 2020²⁶). Trainingen gericht op ouderondersteuning bij specifieke vaardigheden zoals lezen laten kleine tot middelgrote effecten zien voor ouders van jongere en oudere kinderen (Van Steenstel et al., 2011²⁷). Het ruime aanbod NT2-cursussen en aanbod voor laaggeletterden in cvo's en Ligo-centra (vroeger: centra voor Basiseducatie) is eveneens een mogelijkheid.

Ook in het kader van het Leesoffensief en andere projecten worden initiatieven om de betrokkenheid van ouders te verhogen, geëxploreerd.

Ouderbetrokkenheid in zijn algemeenheid is belangrijk. Voor dit onderzoek ligt de focus evenwel specifiek op de betrokkenheid bij het leren op school en de onderwijsloopbaan van het kind (**thuisbetrokkenheid**), met specifieke aandacht voor de taalverwerving als sleutel voor deze participatie. We willen dan ook **inzichten en methodieken gericht op de verhoging en versterking van de thuisbetrokkenheid van ouders bij het leren van hun kind(eren)** met bijzondere aandacht voor **de taalverwerving** in kaart brengen, eventueel vertalen naar de Vlaamse context en toetsen in het veld. We vragen daarbij aandacht voor eventuele gedragswetenschappelijke inzichten en methodieken die een bijkomende meerwaarde kunnen bieden.

B. KENNISVRAGEN

Dit onderzoek valt uiteen in twee grote luiken. In het **eerste luik** wordt een beschrijvende analyse van bestaande praktijken en de bestaande wetenschappelijke literatuur verwacht:

1. Welke strategieën worden in de (internationale) literatuur genoemd als effectieve vormen van thuisbetrokkenheid bij het leren in het algemeen en meer specifiek met betrekking tot taalverwerving? Welke rol is hierbij weggelegd voor de ouders, externe actoren (bv. school, CLB, PBD, sociale ondersteuningsdiensten, LOP's en lokale besturen)?
2. Welke kritische succesfactoren en cruciale randvoorwaarden worden in de (internationale) literatuur geïdentificeerd bij effectieve vormen van thuisbetrokkenheid bij het leren in het algemeen en meer specifiek met betrekking tot taalverwerving?
3. Welke praktijken bestaan er in Vlaanderen en in gelijkaardige onderwijssystemen? Hoe kwamen ze tot stand, wat zijn er de kenmerken van en, indien mogelijk, welke effecten hadden ze op de leerprestaties van leerlingen en meer specifiek op hun taalverwerving Nederlands? Wat zijn de succesfactoren, wat zijn mogelijke hindernissen en randvoorwaarden voor een kwaliteitsvolle en succesvolle implementatie?

²⁴ Dobber, Iliás, van der Meer & Willemen (2020). Samen werken aan educatief partnerschap. Een handleiding voor het opzetten van een Schoolleergemeenschap

²⁵ Sénéchal, M., & Young, L. (2008). The effect of family literacy interventions on children's acquisition of reading from kindergarden to grade 3: A meta-analytic review. *Review of Educational Research*, 78, 880-907.

²⁶ Krijnen, E., Van Steensel, R., Meeuwisse, M., Severiens, S. (2020) Ouderbetrokkenheid in de voor- en vroegschoolse periode, omgang met diverse oudergroepen en bevordering van duurzaamheid. Rotterdam: Erasmus Universiteit.

²⁷ Van-Steensel, R., McElvany, N. Kurvers J. & Herppich S. (2011). How Effective Are Family Literacy Programs? : Results of a Meta-Analysis. *Review Of Educational Research* 81.1 pp 69-96.

In het **tweede luik** verwachten we dat een aantal onderbouwde praktijken en incentives voor het stimuleren en versterken van thuisbetrokkenheid bij het leren met bijzondere aandacht voor de taalverwerving ontwikkeld of aangepast worden aan de Vlaamse context en dat deze uitgetest worden in het veld. De uitvoering van dit luik is gebaseerd op inzichten uit de literatuurstudie en de praktijken zoals beschreven in luik 1. We verwachten hierbij een maximale afstemming met de taalstimulerende activiteiten die door de Vlaamse overheid worden gesubsidieerd en die inzetten op het verhogen van ouderbetrokkenheid in functie van taalverwerving (zoals het Leesoffensief, Taalstimulerende Activiteiten buiten de Schoolse tijd, ...).

We verwachten hierbij eveneens een analyse van de testfase: wat is het effect van de praktijk (rekening houdend met de beperkingen van de doorlooptijd en de omvang van elke interventie), wat zijn de voor- en nadelen, wat zijn de randvoorwaarden voor implementatie, ...?

C. VERWACHTE RESULTATEN

Dit onderzoek moet resulteren in

- een **reviewstudie** die een overzicht geeft van (kenmerken van) effectieve praktijken en incentives voor het verhogen en versterken van thuisbetrokkenheid bij het leren, met bijzondere aandacht voor de taalverwerving, zoals gekend in de Vlaamse en internationale wetenschappelijke literatuur. Er dient hierbij ook aandacht te zijn voor de kritische succesfactoren en cruciale randvoorwaarden;
- een **wetenschappelijk rapport** waarin de ontwikkel- en testfase wordt geanalyseerd. Er dient hierbij aandacht te zijn voor implementatieprocessen en -voorwaarden;
- een **praktijkgerichte leidraad** met onderbouwde handvatten om de thuisbetrokkenheid van ouders bij het leren met bijzondere aandacht voor de taalverwerving Nederlands, te verhogen en te versterken. Naast voor scholen, is deze leidraad ook relevant voor andere actoren (bv. CLB's, PBD's, lokale besturen, ouderkoepelverenigingen, VOCVO of socio-culturele verenigingen);
- **aanbevelingen** ten aanzien van diverse actoren.

Er worden voor dit project tussentijdse producten verwacht.

D. TIMING

Dit onderzoek kent een looptijd van maximaal 24 maanden.

E. KOSTPRIJS

Het onderzoek heeft een kostprijs van maximaal **215.000 euro**

THEMA 5: EVALUATIE VAN HET DECREET DEELTIJDS KUNSTONDERWIJS

A. AANLEIDING

Het decreet van 9 maart 2018 betreffende het deeltijds kunstonderwijs²⁸ had tot doel om het deeltijds kunstonderwijs (dko) te actualiseren en een solide basis te geven voor de toekomst. De beleidsnota Onderwijs 2019-2024 stelt voor het decreet te evalueren om tot een rationeel (i.c. een doelmatig en goed gespreid) onderwijsaanbod te komen.

Doelmatig opleidingsaanbod

Een doelmatig opleidingsaanbod realiseert een optimale aansluiting tussen de leervraag van de leerling, het opleidingsdesign en de maatschappelijke sectoren waarin afgestudeerden terecht komen. Voor het dko zijn dat de amateurkunsten, al dan niet in georganiseerd verband, het hoger kunstonderwijs en in mindere mate de arbeidsmarkt.

Het nieuwe decreet geeft academies mogelijkheden om het opleidingsaanbod beter aan te sluiten op de leervraag en de ambitie van leerlingen via:

- een inhoudelijk gedifferentieerd opleidingsaanbod met nieuwe mogelijkheden en versterking van het traditionele aanbod;
- variatie in de studieduur en studiebelasting waardoor de opleiding beter combineerbaar wordt met secundair of hoger onderwijs of professionele verplichtingen;
- een veelvormig aanbod: langlopende studierichtingen, kortlopende studierichtingen en korte reeksen leeractiviteiten op maat;
- een specialisatieopleiding die getalenteerde leerlingen voorbereidt op hoger kunstonderwijs of een eigen kunstenaarspraktijk;
- opleidingen met een open karakter om leerlingen eigen voorkeuren te laten exploreren en een keuze te maken met het oog op een vervolgtraject: domeinoverschrijdende initiatieopleiding voor 6- en 7-jarigen, oriëntatie beeldende en audiovisuele kunsten voor volwassenen.

Het nieuwe decreet somt opleidingsmogelijkheden op en verbindt deze via inhoudelijke en functionele criteria en principes met elkaar zodat er zinvolle opleidingstrajecten ontstaan die leiden naar een kwalificatie. De opleidingenstructuur zoals vastgelegd in de regelgeving baant enkel de paden. Het is aan de academieteams om concrete leerwegen uit te stippelen, inspeland op de behoeften van de leerlingen²⁹. Ze moeten daarbij leerlingen begeleiden bij hun keuzes tijdens de leerloopbaan of met het oog op de doorstroom naar het hoger kunstonderwijs.³⁰

²⁸ [Decreet van 9 maart 2018 betreffende het deeltijds kunstonderwijs](#) en [Memorie van Toelichting](#)

²⁹ De mogelijkheden die het decreet biedt aan academies om het opleidingsaanbod meer op maat te organiseren van hun leerlingen zijn terug te vinden in de memorie van toelichting bij het decreet, p.37-44.

³⁰ Onderzoek toont aan dat voor de invoering van het decreet leerlingen weinig dergelijke begeleiding vanuit de academies ervaarden. Zie onder meer De Backer, F., Groenez, S., Vermeersch L., & Lombaerts, K. (2016). *Is kiezen een koud kunstje? Studie van determinanten van leerloopbanen van leerlingen in het deeltijds kunstonderwijs*. Onderzoek in opdracht van het Vlaams Ministerie van Onderwijs & Vorming, HIVA en VUB. In een eerste verkennend onderzoek naar de implementatie van het nieuwe decreet na één schooljaar stelde de onderwijsinspectie vast dat een beleid inzake leerlingenbegeleiding voor de meeste academies niet vanzelfsprekend is. Zie onder meer Onderwijsinspectie (september 2019). *Onderzoek implementatie niveaudecreet DKO*.

Academies moeten de nieuwe mogelijkheden die het decreet biedt, kunnen benutten, maar er ook op een transparante manier over communiceren met potentiële leerlingen: inhoud van opleiding, aansluitingsmogelijkheden, vervolgrelaties tussen opleidingen en finaliteit.

Regionale spreiding

Van oudsher kent het dko een goede regionale spreiding van de leslocaties. Toch bestonden er voor het nieuwe decreet grote verschillen tussen gemeenten. Het decreet had de ambitie om alle leerlingen binnen een redelijke afstand een gepaste opleiding te laten volgen.

Uit eerder onderzoek is gebleken dat vooral voor kinderen en jongeren de afstand van de leslocatie tot de woonplaats bepalend is voor de participatiekans. De ongelijke spreiding van leslocaties leidde daardoor tot een ongelijke participatiegraad naargelang de gemeente of regio³¹.

De nieuwe regelgeving over programmaties en onderwijsbevoegdheden heeft een dubbele ambitie:

- gemeenten/regio's met een onvolledig aanbod een inhaalbeweging laten maken;
- schoolbesturen zelf de organisatie van het onderwijsaanbod in hun gemeente of regio te laten aansturen, waardoor ze lokale opportuniteiten op vlak van infrastructuur beter kunnen benutten en vlot kunnen inspelen op nieuwe opleidingsbehoeften in hun werkingsgebied.

De nieuwe regelgeving geeft schoolbesturen meer autonomie, maar wil op systeemniveau ook een doelmatige besteding van de overheidsmiddelen verzekeren zowel in functie van de budgettaire beheersing (rendabele schaalgrootte, versnippering tegengaan) als de gelijke behandeling van de schoolbesturen (fair normenstelsel, rekening houden met bevolkingsdichtheid, geen arbitrair onderscheid in normen op basis van oprichtingsdatum). Hiertoe werden programmatieregels en een (variabele) solidariteitsfactor ingevoerd. Met dat laatste wordt de budgettaire impact van nieuwe oprichtingen (structuuronderdelen en domeinen) afgevlakt over de gehele omkadering van dko.³² Nieuw aanbod dient te vertrekken van een visie op de inhoudelijke profilering van de academie in haar lokale context, de mogelijkheden inzake infrastructuur en expertise, en een onderzoek van het leerlingenpotentieel.

Er is reeds onderzoek uitgevoerd ter evaluatie van het nieuwe decreet. Zo voerde in het eerste schooljaar van het nieuwe decreet dko (2018-2019) de onderwijsinspectie een verkennend onderzoek uit³³. In de lopende actualisatie van dit rapport ligt de focus op het onderwijsbeleid van deze academies in de context van het nieuwe decreet én in antwoord op de uitdagingen van de covid-19-crisis. De inspectie onderzoekt de afstemming van het aanbod op de nieuwe onderwijsdoelen, alsook de leerlingenbegeleiding en de beoordelingen en certificering van de verworven competenties.

Recent heeft het Rekenhof een onderzoek gevoerd naar het aanbod van de dko-academies. Bij een steekproef van 30 academies werd nagegaan of het aanbod voldoende afgestemd is op de behoeften, alsook of het dko voldoende toegankelijk is voor kansarmen en voor personen met een beperking. Het rapport is verschenen in december 2021³⁴.

In aanvulling op de onderzoeken van de inspectie en het Rekenhof is wetenschappelijk onderzoek nodig. Hierbij dient ook bijzondere aandacht besteed te worden aan verklaringen voor de

³¹ Groenez, S., Wouters, T., & Vermeersch, L. (2017). *Deeltijds kunstonderwijs, analyses van aanbod, afstand en de participatiegraden*. Onderzoek in opdracht van het Ministerie van Onderwijs & Vorming. HIVA: Leuven.

³² Voor informatie over de berekening van de solidariteitsfactor, verwijzen we naar de omzendbrief [omkaderingsberekening en personeelsformatie deeltijds kunstonderwijs](#).

³³ Onderwijsinspectie (september 2019). [Onderzoek implementatie niveaudecreet DKO](#).

³⁴ [Deeltijds kunstonderwijs, afstemming en toegankelijkheid van het aanbod](#), Verslag van het Rekenhof aan het Vlaams Parlement, december 2021

verschillen tussen academies, aan de ervaringen van de leerlingen en aan de mate waarin de coronacrisis de initieel vooropgestelde beleidsdoelstellingen doorkruist, veranderd of eventueel vertraagd heeft.

B. KENNISVRAGEN

Hogergenoemde nood aan onderzoek vertaalt zich in drie thematische groepen van kennisvragen, die zowel een beschrijvend als analyserend luik bevatten. De onderzoeksvragen hebben tot doel te analyseren of en in welke de vooropgestelde beleidsdoelstellingen inzake deze drie thema's gerealiseerd zijn en wat bepalende factoren zijn. Dit moet per thema resulteren in onderbouwde aanbevelingen voor verdere beleidsontwikkeling.

1. Kennisvragen inzake de **spreiding van het aanbod van dko-opleidingen en -trajecten**

Een van de belangrijke doelstellingen van het decreet is om te komen tot een rationeel aanbod. In de evaluatie is het daarom belangrijk om het aanbod in kaart te brengen en factoren te analyseren die de realisatie van deze doelstelling bewerkstelligen, dan wel tegenwerken.

Hiertoe worden de volgende vragen gesteld:

- In welke mate is de programmatie optimaal geografisch gespreid in functie van afstand tussen de woonplaats van leerlingen en lesplaatsen van opties/instrumenten? Waar situeren zich blinde vlekken en waar is er overlap in het aanbod van nabijgelegen academies? In welke mate sluit het aanbod aan op initiatieven van de socio-culturele sector in de regio?
 - Hoe evolueert het aanbod van een academie? In welke mate wordt het aanbod gecontinueerd, herschikt (over vestigingsplaatsen), stopgezet en is er sprake van een nieuw aanbod?
 - Hierbij is het belangrijk om zicht te krijgen op aard van het aanbod, het profiel en ligging van de academies, en de verklarende factoren hiervoor. In geval van nieuw aanbod: in welke mate worden hiermee blinde vlekken ingevuld?
- In welke mate is er regionale afstemming in het aanbod?
 - In welke mate houden academies rekening met het opleidingsaanbod van andere academies in de regio?
 - In welke mate houden academies rekening met het ruimere cultuureducatieve/cultuurrecreatieve aanbod?
 - Wie neemt een regierol op in de regio?
- Hoe en in welke mate wordt er bij de vormgeving van het aanbod rekening gehouden met tendensen in kunstbeoefening in Vlaanderen?
- Welke factoren beïnvloeden de hogergenoemde vormen van inrichting en afstemming van het aanbod? Hierbij wordt bijzondere aandacht gevraagd voor de solidariteitsfactor, de hoogte van het inschrijvingsgeld en de kennis van de mogelijkheden die werden geopend met het nieuwe dko-decreet, de visie en het beleidsvoerend vermogen van de academies, alsook de mate waarin lokale besturen met eigen middelen personeelsleden aanstellen om niet gefinancierd/gesubsidieerd opleidingsaanbod te organiseren. Ook stelt zich de vraag in welke mate en op welke manier de coronacrisis de inrichting en regionale afstemming van het aanbod heeft beïnvloed.

2. Kennisvragen inzake de **aantrekkelijkheid en toegankelijkheid** van het aanbod

De analyse dient uit te wijzen of in welke mate de doelstellingen m.b.t. de aantrekkelijkheid en de toegankelijkheid van het aanbod gerealiseerd worden en wat kritische succesfactoren, drempels en hinderpalen zijn, om aldus aan te geven welke meer sturende of ondersteunende maatregelen desgevallend moeten genomen worden om deze doelstellingen te realiseren.

Hiertoe worden de volgende vragen gesteld:

- Hoeveel leerlingen trekken de dko-opleidingen en -trajecten (per niveau) aan en hoe evolueert dit? Welke nieuwe opties (incl. instrumentkeuze) slaan aan bij academies en leerlingen? Zijn er 'slapende' opties (zonder leerlingen)?
- Hoe evolueert het aandeel leerlingen uit gezinnen met een lage sociaal-economische status, leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften en volwassenen met een beperking?
- Op welke wijze wordt er gerekruteerd, onder meer naar de doelgroepen beschreven in b)?
- Wat zijn kritische succesfactoren voor hogergenoemde aspecten van aantrekkelijkheid en toegankelijkheid? Wat zijn drempels en hinderpalen? Hierbij dient onder meer gekeken worden naar de hoogte van het inschrijvingsgeld en de aard van het aanbod (aanbod van opleidingen en trajecten, aangeboden begeleiding, locatie, lokale samenwerkingen).
- In welke mate en op welke manier heeft de coronacrisis de instroom, doorstroom en uitstroom aan dko-opleidingen en -trajecten beïnvloed, in het bijzonder ook van de doelgroepen beschreven in b)?
- Hoe ervaren leerlingen de keuze- en combinatiemogelijkheden die door het decreet bijkomend geopend werden, in het bijzonder in de derde en de vierde graad? Hoe ervaren leerlingen de wijze waarop hun academie deze bijkomend gecreëerde keuze -en combinatiemogelijkheden aanbiedt, communiceert en ondersteunt? Kunnen ze keuzes maken die beantwoorden aan hun behoeften en wat zijn hierbij voor hen kritische succesfactoren, drempels en hinderpalen?
- In welke mate slagen dko-afgestudeerden die wensen verder te studeren in het hoger kunstonderwijs in de toelatingsproef? Wat zijn kritische succesfactoren, drempels en hinderpalen voor de doorstroom naar hoger kunstonderwijs? Zijn er verschillen tussen de domeinen en hoe kunnen die verklaard worden?

3. Kennisvragen inzake aanbod op maat van leerlingen

De analyse moet aantonen in welke mate er sprake is van een aanbod op maat, zoals beoogd in het decreet, wat kritische succesfactoren, drempels en hinderpalen zijn, en welke maatregelen desgevallend moeten genomen worden om deze doelstellingen te realiseren. Hiertoe worden de volgende vragen gesteld:

- Inzake de **opbouw van de leertrajecten**: in welke mate zijn de keuzemogelijkheden helder afgebakend en duidelijk gecommuniceerd? Hoe en in welke mate houdt men rekening met verschillende leerlingenprofielen (vertolken, creëren, beschouwen)? Welk leertraject wordt aangeboden aan herinstromers en hoe verhoudt het aangeboden leertraject zich tot de nog te verwerven competenties? Wat is het studierendement van de leertrajecten? Wat zijn bepalende factoren?
- Inzake het bereiken van kansengroepen: hoe bereiken academies **leerlingen uit kansengroepen**? Welke keuzes maken academies hierin? Wat zijn bepalende factoren? Werken ze hiervoor samen met partners die de participatie van leerlingen uit kansengroepen kunnen ondersteunen?
- Inzake de afstemming op de specifieke onderwijsbehoeften van leerlingen: hoe vullen de academies het aanbod '**op maat van leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften**' in? Welke keuzes maken academies hierin? Wat zijn bepalende factoren?
- Inzake de samenwerking met alternatieve leercontexten: in welke mate en op welke wijze werken dko-academies samen met **alternatieve leercontexten** om een op maat van het engagement van de leerling toegesneden leertraject aan te bieden? Wat zijn kritische succesfactoren, drempels en hinderpalen?
- Ook stelt zich de vraag in welke mate en op welke manier de coronacrisis de ontwikkeling van leertrajecten op maat heeft beïnvloed.

Er zijn administratieve data ter beschikking met betrekking tot dko-leerlingen, de programmatie van de academies, en de spreiding van het aanbod (tot op vestigingsplaatsniveau). Men kan

opvragen over welke thema's data beschikbaar is. De administratie kan deze data op aanvraag en met in acht name van de privacy-reglementering ter beschikking stellen van de onderzoekers.

C. VERWACHTE RESULTATEN

We verwachten een **evaluatierapport** dat antwoord geeft op de hierboven geformuleerde kennisvragen. Het rapport dient alle relevante informatie samen te brengen en hierop verder te bouwen. We verwachten niet enkel beschrijvende antwoorden, maar ook verklarende analyses, ingebed in een theoretisch kader. Het rapport moet een antwoord geven op de vraag of en in welke de vooropgestelde beleidsdoelstellingen die voorwerp zijn van deze themazetting worden gerealiseerd en wat hiervoor de bepalende factoren zijn. Hierbij wordt aandacht gevraagd voor de impact van de COVID19 gezondheidscrisis - op de realisatie van de initieel vooropgestelde beleidsdoelstellingen.

Op basis van de conclusies van het onderzoek verwachten we **beleidsaanbevelingen** met betrekking tot de verdere ontwikkeling van een rationeel aanbod in het dko. Deze beleidsaanbevelingen dienen gericht te zijn tot de relevante actoren op alle niveaus (van de Vlaamse overheid tot de op de werkvloer).

D. TIMING

Het onderzoek kent een looptijd van maximaal 18 maanden. We verwachten tussentijdse rapporten. We verwachten een tussentijds rapport over de kennisvragen over de spreiding van het aanbod van dko-opleidingen en -trajecten ten laatste op 31 maart 2023.

E. KOSTPRIJS

We voorzien voor dit onderzoek maximaal 190.000 euro.

THEMA 6: BOUWSTENEN VOOR OPLEIDING EN PROFESSIONALISERING VAN (DUALE) LERAREN TECHNISCHE EN PRAKTIJKVAKKEN IN ARBEIDSMARKTGERICHTE OPLEIDINGEN

A. AANLEIDING

Er is **nood aan kwaliteitsvolle leraren** met een goede initiële opleiding en professionalisering van **leraren in arbeidsmarktgerichte opleidingen**. Dit wordt ook aangehaald in het [recente rapport van de commissie Beter Onderwijs](#). Hierbij stellen zich twee uitdagingen: enerzijds inzake het aantrekken van leraren (onder meer vanuit de arbeidsmarkt) en anderzijds inzake opleiding en professionalisering. Inhoudelijk moeten deze leerkrachten over **voldoende actuele kennis van de arbeidsmarktvereisten** beschikken. Deze kennis heeft dan niet enkel betrekking op de vakinhoudelijke aspecten, maar focust ook op aspecten als het ondersteunen van leerlingen bij de ontwikkeling van competenties om op de arbeidsmarkt aan de slag te gaan. Daarnaast ligt er voor deze leerkracht een opdracht in het bewaken en stimuleren van de samenhang doorheen het hele curriculum, ongeacht de leerplek (school – bedrijf). In deze samenhang wordt verwacht dat de leraren(teams) in de vormgeving van de opleiding op een goede manier afspraken maken en **samenwerken met de arbeidsmarkt**, vanuit een gedeelde verantwoordelijkheid. Deze gedeelde verantwoordelijkheid vormt een rode draad doorheen het hele arbeidsmarktgerichte onderwijs, gezien het belang van het werkplekleren en de beroepskwalificaties. De beleidsnota voor Onderwijs en Vorming voor 2019-2024 uit daarenboven de ambitie om het duale aanbod in richtingen met een dubbele finaliteit (doorstroom/arbeidsmarkt) en een doorstroomfinaliteit tso versneld uit te breiden.

In Vlaanderen is er sprake van een **lerarentekort**, ook in arbeidsmarktgerichte opleidingen. Zo staat het beroep leerkracht secundair onderwijs al enkele jaren in de VDAB lijst van knelpuntberoepen. Om het lerarentekort aan te pakken wil de Vlaamse Regering o.a. **zij- instromers** aantrekken in het onderwijs. Hiervoor is vanaf 1 september 2020 een maatregel in voege waarbij tot maximaal 8 jaar ervaring uit de privésector meegeteld kan worden bij de salarisberekening van leraren in knelpuntambten en vakken. Recent besliste de Vlaamse Regering om de regeling uit te breiden naar meer vakken en de anciënniteit op te trekken naar 10 jaar. Om leraren in arbeidsmarktgerichte opleidingen aan te trekken, gelden ook bouw, elektriciteit, hout, mechanica en binnenkort ook informatica en techniek als knelpuntvakken.³⁵ Ook de [Commissie Beter Onderwijs](#) wijst op het belang van het aantrekken van neveninstromers.

Daarnaast startte op 1 september 2020 het twee jaar durend proefproject rond **duaal lesgeven in het secundair onderwijs**. Werknemers in bedrijven worden gestimuleerd om tegelijkertijd les te geven op een school en te werken in een bedrijf³⁶. Het **versterken van het binnenbrengen van**

³⁵ Leerkrachten secundair onderwijs die een technisch of een praktijkvak (en sommige kunstvakken) geven hebben daarnaast ook nog altijd recht op de bestaande maatregel waarbij tot 10 jaar ‘nuttige ervaring’ kan meegeteld worden voor de berekening van hun salaris. Het moet dan gaan over specifieke ervaring die erkend wordt als inhoudelijke nuttig voor de lessen die zij geven.

³⁶ Dit leidt tot een win-win-win situatie voor scholen, leerlingen en bedrijven doordat het aantal gespecialiseerde docenten toeneemt, lessen meer praktijkgericht worden en de interactie tussen onderwijs en arbeidsmarkt groeit. Het tijdelijke project verloopt in een beperkte setting. Twee sectororganisaties participeren eraan en maken hun bedrijven warm voor deelname. Het betreft Essenscia en Volta, die tegelijk ook vorm geven aan een ESF-project duaal lesgeven, dat werd opgezet door het beleidsdomein Werk en

externe expertise in arbeidsmarktgerichte opleidingen, onder meer door duaal lesgeven (naast de bestaande mogelijkheden tot aanstellen van voordrachtgevers), kan niet enkel een antwoord bieden op het lerarentekort, maar kan ook bijdragen aan het versterken van de band tussen onderwijs en arbeidsmarkt. De conceptnota “Herwaardering van het lerarenambt” die de Vlaamse Regering op 3 december 2021 goedgekeurd heeft, wil dit lerarentekort aanpakken.

Er stellen zich - naast het aantrekken van lesgevers voor arbeidsmarktgerichte opleidingen - ook specifieke uitdagingen inzake de **professionalisering** van leraren in arbeidsmarktgerichte opleidingen. Uit onderzoek blijkt dat professionalisering bij leraren(teams) die technische of praktijkvakken geven **vaak beperkt** is, onder meer omwille van het gebrek aan tijd of het vinden van een vervanging om aan formele professionaliseringsactiviteiten deel te nemen.³⁷ Ook het aanbod inzake professionalisering ervaren de leraren in diezelfde studie als eerder beperkt. Deze leraren dreigen dus niet steeds op de hoogte te zijn van de nieuwste ontwikkelingen en innovaties in hun vakgebied. Daarnaast brengt de specificiteit van deze arbeidsmarktgerichte opleidingen **bijkomende pedagogische uitdagingen** voor het gehele lerarenteam met zich mee. Het gaat hierbij niet alleen over algemene maar ook over vakgerichte inhoudelijke en didactische aspecten van het beroep alsook de samenwerking met de arbeidsmarkt. Hierin zijn grote verschillen in praktijken. Dit alles hangt niet enkel samen met de individuele leraar maar ook met het beleidsvoerend vermogen van de scholen.

Er zijn al heel wat **initiatieven** om leraren die technische of praktijkvakken geven in arbeidsmarktgerichte opleidingen te ondersteunen in hun professionalisering, zoals [Innovet](#), projecten inzake duaal leren³⁸, en initiatieven gekoppeld aan digitalisering in het onderwijs (Digisprong, XR, Digitale School). Professionalisering van deze leraren wordt reeds geruime tijd structureel voorzien: een breed aanbod vanuit de pedagogische begeleidingsdiensten en een op de arbeidsmarktcontext toegespitst aanbod vanuit de regionale technologische centra (RTC's). De Vlor bracht recent een advies uit over “Duurzame innovatie en professionalisering in arbeidsmarktgericht secundair onderwijs”³⁹.

Het is duidelijk dat, naast het aantrekken, ook het opleiden en het professionaliseren van deze leraren(teams) minstens een **meersporenbeleid** vraagt waarbij er enerzijds wordt ingezet op het blijven met ontwikkelingen binnen het eigen vakgebied, en anderzijds op de ontwikkeling van competenties bij leraren om vanuit onderwijs samen te werken met de arbeidsmarkt en om leerlingen te begeleiden in hun onderwijsleerproces en kennismaking met de arbeidsmarkt. Deze nood aan professionalisering om het onderwijsleerproces vorm te geven in opleidingen waar leerlingen in aanraking komen met de arbeidsmarkt doet zich voor doorheen het hele **professionele continuüm**, gaande van opleiding, over aanvangsbegeleiding tot continue professionele ontwikkeling.

Sociale economie. Beide sectororganisaties proberen bedrijven en scholen te matchen om vacatures in te vullen waarin een school geen statutair personeelslid kan aanstellen.

³⁷ IDEA (2018) InnoVET - *Professionalisering en innovatie in het arbeidsmarktgericht onderwijs*.

³⁸ Sinds september 2019 is **duaal leren** organiek uitgerold en jaarlijks wordt het aanbod uitgebreid voor wat betreft opleidingen en opleidingsverstrekkers. Op dit moment is het duaal leren mogelijk in 129 opleidingen in het gewoon- en buitengewoon secundair onderwijs. Duaal leren wordt aangeboden in 186 (van de 1.060) scholen, voor 2.100 leerlingen.. Het duaal leren zal worden uitgebreid naar het hoger en het volwassenenonderwijs (momenteel wordt dit via 14 proefprojecten onderzocht). Voor het volwassenenonderwijs is de datum van inwerkingtreding voorzien op 1 september 2022. De [onderwijsinspectie](#) onderzocht in haar Onderwijsspiegel in 2020 ook deze thematiek.

³⁹ <https://www.vlor.be/adviezen/duurzame-innovatie-en-professionalisering-arbeidsmarktgericht-onderwijs>

B. KENNISVRAGEN

Met dit onderzoek willen we

- Meer inzicht verwerven in de opleidings- en professionaliseringsnoden van leraren(teams) die technische en praktijkvakken (willen) geven in arbeidsmarktgerichte opleidingen in het gewoon en opleidingsvorm 3 van het buitengewoon onderwijs.
- wetenschappelijk onderbouwde praktijken laten ontwikkelen om leraren(teams) in arbeidsmarktgerichte opleidingen doorheen het volledige professionele continuüm te versterken, alsook een zicht op de cruciale randvoorwaarden hiertoe.
- Inzicht verwerven in kansen, vormen en condities voor het binnenbrengen van externe expertise in scholen en het duaal lesgeven..

Deze thematiek vertaalt zich in twee onderzoeksluiken:

Onderzoeksluik 1: Opleiding en professionalisering van leraren in arbeidsmarktgerichte opleidingen

- a. Beschrijving en analyse van het **profiel** van de Vlaamse leraren van technische en praktijkvakken in arbeidsmarktgerichte opleidingen in het gewoon en opleidingsvorm 3 van het buitengewoon onderwijs. Hierbij moet men niet enkel aandacht hebben voor een beschrijving en analyse van de individuele kenmerken van de leraren, maar ook van de scholen waarin ze lesgeven. Ook zicht op de vooropleiding en professionaliseringsactiviteiten is hierbij aangewezen.
- b. Wetenschappelijke analyse van de **noden** van deze leraren(teams) op vlak van hun handelingsbekwaamheid. Waar zitten de hiaten in de opleiding en de verdere professionalisering van deze leraren(teams)? Het is hierbij niet de bedoeling om bestaande onderzoeken te herhalen maar wel om specifiek in te gaan op vakkennis, (vak)didactiek en de samenwerking/gedeelde verantwoordelijkheid met de arbeidsmarkt, onder meer op vlak van evaluatie en leerloopbaanbegeleiding. Hierbij dient men aandacht te hebben voor de diversiteit aan profielen. Specifieke aandacht is nodig voor zij-instromers en personeelsleden die duaal lesgeven.
- c. Wetenschappelijke analyse van **effectieve praktijken** om de handelingsbekwaamheid met betrekking tot deze onderwerpen te verhogen doorheen het hele professionele continuüm (opleiding en professionalisering). Er kan ook geleerd worden van de aanpak van het professioneel continuüm van lesgevers in arbeidsmarktopleidingen in andere segmenten zoals onder meer leraren volwassenenonderwijs, instructeurs VDAB, lesgevers Syntra en lesgevers in de sectorale opleidingen. Ook buitenlandse praktijken kunnen inspiratie bieden. Hierbij dient ook aandacht besteed te worden de diversiteit aan profielen, en specifiek ook aan zij-instromers en personeelsleden die duaal lesgeven.
- d. **Ontwikkeling en aftoetsing van wetenschappelijk onderbouwde bouwstenen** voor een adequate opleiding en professioneel continuüm ter versterking van de handelingsbekwaamheid van leraren(teams) die technische en praktijkvakken geven. Hierbij dient rekening gehouden te worden met
 - de kenmerken van de verschillende leraren(teams), bijvoorbeeld qua achtergrond, werkervaring en onderwijservaring. Hierbij dient expliciet aandacht besteed te worden aan zij-instromers.
 - de essentiële randvoorwaarden op vlak van schoolbeleid en -organisatie (bijvoorbeeld organisatievorm, samenstelling en taakverdeling van het team; professionaliseringsbeleid en innovatie) die de handelingsbekwaamheid van leraren(teams) versterken. Scholen vormen voor leraren immers niet enkel plaatsen om te werken, maar ook om te leren.
 - de rol die diverse actoren kunnen spelen in het professioneel continuüm.
 - de duurzame samenwerking met bedrijven/sectoren (al dan niet in samenwerking met RTC's).

Om de kennisvragen te beantwoorden, is het nodig om te vertrekken vanuit een onderbouwd kader over effectief onderwijs in arbeidsmarktgerichte opleidingen en meer specifiek in technische en praktijkvakken. Ook is het nodig om zicht te krijgen op de vereiste competenties bij leraren en randvoorwaarden in de schoolorganisatie en samenwerkingen met externen.

Onderzoeksluik 2: Vormen en condities voor duaal lesgeven en inbreng van externe expertise in scholen

In onderzoeksluik 2 moet er dieper ingegaan worden op vormen en condities voor het versterken van inzet van expertise uit de bedrijfswereld in onderwijs, onder andere door duaal lesgeven. We verwachten hier op basis van een wetenschappelijke analyse van recente (internationale en Vlaamse) inzichten en het eerste onderzoeksluik de **ontwikkeling en aftoetsing van wetenschappelijk onderbouwde bouwstenen** voor

- een kwaliteitsvolle inzet van externe expertise in het onderwijsleerproces in arbeidsmarktgerichte opleidingen;
- een adequate opleiding en professioneel continuüm ter versterking van de handelingsbekwaamheid van externe lesgevers, vertrekkende vanuit de verwachtingen ten aanzien van deze lesgevers over onder meer vakkennis, (vak)didactiek en de samenwerking/gedeelde verantwoordelijkheid met de arbeidsmarkt, onder meer op vlak van evaluatie en leerloopbaanbegeleiding;
- de condities voor inzet van externe expertise in arbeidsmarktgerichte opleidingen, zowel bij de lesgevers, de scholen als bij bedrijven.

Voor het beantwoorden van deze vragen moet er rekening gehouden worden met

- pedagogisch-didactische overwegingen: welke rol kunnen deze lesgevers opnemen in het pedagogisch-didactisch proces?
- de essentiële randvoorwaarden op vlak van schoolbeleid en -organisatie, alsook hun noden en verwachtingen;
- de essentiële randvoorwaarden in bedrijven, alsook hun noden en verwachtingen.

Voor beide onderzoeksluiken dient afgestemd/ verder gebouwd te worden op andere Vlaamse initiatieven met het oog op cumulatieve kennisopbouw.

C. VERWACHTTE RESULTATEN

Voor beide onderzoeksluiken verwachten we

- Een **wetenschappelijk rapport** met antwoorden op de kennisvragen.
- **toegankelijk praktijkgericht valorisatiemateriaal** ten aanzien van diverse actoren, onder andere met betrekking het personeels- en professionaliseringsbeleid. Dit materiaal dient afgestemd te zijn op de diverse gebruikers (leraren, scholen, lerarenopleiders en andere actoren in het professioneel continuüm ...). M.b.t. het tweede onderzoeksluik vragen we expliciete aandacht voor inzet van externe expertise en vorming van deze lesgevers in arbeidsmarktgerichte opleidingen, inclusief duaal lesgeven.
- onderbouwde **aanbevelingen** ten aanzien van alle actoren in het professioneel continuüm, onder andere pedagogische begeleidingsdiensten en RTC's, bedrijven en beleidsmakers.

D. TIMING

Dit onderzoek kent een looptijd van maximaal 24 maanden.

E. KOSTPRIJS

Voor dit onderzoek voorzien we maximaal 215.000 euro.

THEMA 7: HANDVATTEN OM EEN KLASKLIMAAT TE CREËREN DAT LEREN ONDERSTEUNT EN OM DE PREVALENTIE VAN STOREND GEDRAG TE VERMINDEREN

A. AANLEIDING

De prestaties van de Vlaamse leerlingen zijn in de internationale prestatiemetingen (PISA, TIMSS, PIRLS) en in herhalingspeilingen significant gedaald. Tegelijk stelt men in TALIS een sterke toename vast van problemen met het disciplinair klasklimaat. De achteruitgang van de leerlingenprestaties kan uiteraard niet aan één oorzaak toegewezen worden, maar de toenemende problemen met gezag en discipline in de klas vormen mogelijk een deel van de verklaring. Het is immers een evidentie dat de hoeveelheid tijd die een leerling effectief bezig is met de vakinhoud een positieve invloed heeft op de onderwijsprestaties en dat orde en rust belangrijke randvoorwaarden zijn voor concentratie en leerwinst.

Tussen 2008 en 2018 steeg het aandeel leraren dat het begin van de les redelijk lang moet wachten voordat de leerlingen rustig worden van 23% naar 38% (TALIS, 1ste graad secundair onderwijs). In diezelfde periode was er ook een significante stijging in het aandeel leraren dat aangeeft tijd te verliezen met leerlingen die de les onderbreken en/of aangeeft dat er veel storend lawaai is in de klas. Deze toename doet zich niet in alle landen voor. Landen als Noorwegen en Denemarken stelden zelfs een daling vast van de disciplineproblemen in de klas. Voor alle stellingen die verband houden met het disciplinair klasklimaat rapporteren Vlaamse leraren in de eerste graad secundair onderwijs meer problemen dan hun collega's uit de EU-14 en de PISA top-6 landen. Het verschil met de PISA top-6 landen is daarbij het grootst.

Eén van de adviezen van de [Commissie Beter Onderwijs](#) betreft het creëren van een rustige, veilige en overzichtelijke school- en klasomgeving (Brinkman e.a. 2021, advies 8). De commissie verwacht van scholen dat ze een duidelijk beleid hebben hoe ze met storend gedrag van leerlingen omgaan en van lerarenopleidingen dat ze meer inzetten op klasmanagementtechnieken. Klasmanagement en discipline zijn belangrijke voorwaarden opdat leraren zich kunnen concentreren op hun kerntaken die verband houden met lesgeven. Een rustig klasklimaat schept gunstige condities opdat leerlingen zich kunnen concentreren en leren.

De onderwijsinspectie stelt vast dat een effectief klasmanagement vooral een werkpunt vormt in scholen waar het leer- en leefklimaat nog niet aan de verwachtingen tegemoet komt. Ook bij de leerlingen zelf zien we dat de tevredenheid in klasmanagement afneemt doorheen de schoolloopbaan (Onderwijs Spiegel, 2021).

Ook al worden er heel wat inspanningen geleverd om leerlingen die problemen op gebied van gedrag vertonen, te ondersteunen en een gestructureerd en ondersteunend klasklimaat te scheppen, toch is er een grote nood bij leraren(teams) en ondersteuners om specifiek hierin versterkt te worden.

B. KENNISVRAGEN

Deze opdracht bestaat uit twee luiken.

Het **eerste luik** betreft een wetenschappelijke analyse van een klasklimaat dat leren ondersteunt en storend gedrag van leerlingen voorkomt. We willen onderbouwde inzichten in de oorzaken van deze problemen en naar haalbare effectieve praktijken om dergelijk klasklimaat te creëren en om de prevalentie van storend gedrag van leerlingen te reduceren. Wat kunnen we leren van succesvolle praktijken, ook in andere landen?

Deze wetenschappelijke analyse, gebaseerd op literatuurstudie en empirisch onderzoek, dient aandacht te hebben voor factoren op macro-, school- en klasniveau. Op macroniveau situeren we onder meer de bredere culturele en maatschappelijke ontwikkelingen, ontwikkelingen van het Vlaams onderwijsbeleid alsook de veranderende opvattingen over pedagogie en onderwijs bij ouders, leerlingen en onderwijsprofessionals. Op schoolniveau situeren we de schoolcultuur, de schoolorganisatie (met onder meer teamsamenstelling, algemeen beleid, leiderschap, samenwerking met externen, ...) en de leerlingenpopulatie. Op klasniveau situeren we onder meer het klasklimaat en de rol van de leerkracht in relatie tot de leerlingen.

We vragen een wetenschappelijke **analyse van hefboomen en drempels** voor de adequate ontwikkeling van een klasklimaat dat leren ondersteunt met het oog op het reduceren van de prevalentie van storend gedrag van leerlingen **in het Vlaamse gewone basis- en secundair onderwijs**.

Het **tweede luik** betreft een praktijkgerichte valorisatie. We verwachten de **ontwikkeling en toetsing van onderbouwde concrete praktijken** ter ondersteuning van individuele leraren en schoolteams in klasmanagement en in het reduceren van de prevalentie van storend gedrag van leerlingen. Hierbij dient voortgebouwd te worden op het wetenschappelijk luik en dient samengewerkt te worden met scholen, pedagogische begeleidingsdiensten, ondersteuningsnetwerken en CLB's, onder meer in het kader van andere initiatieven ter versterking van een ondersteunend klasklimaat. We willen **concrete onderbouwde aanbevelingen** voor de implementatie van deze praktijken in Vlaamse scholen en voor professionalisering in het brede onderwijsveld. Ook verwachten we aanbevelingen voor samenwerking met andere relevante actoren.

Het is niet de bedoeling dat er enkel gefocust wordt specifieke interventies voor specifieke doelgroepen.

C. VERWACHTE RESULTATEN

We verwachten minstens de volgende resultaten:

- een wetenschappelijk rapport;
- een praktijkgerichte valorisatie met wetenschappelijk onderbouwde en concrete praktijken voor schoolteams in Vlaamse scholen en de vereiste randvoorwaarden;
- aanbevelingen voor implementatie in Vlaamse scholen, lerarenopleiding, professionalisering in het onderwijsveld (CLB, pedagogische begeleidingsdiensten, ondersteuningsnetwerken, ...) en voor samenwerking met andere relevante actoren. Ook worden er aanbevelingen ten aanzien van de overheid verwacht.

Er wordt verwacht dat er tussentijds producten worden opgeleverd.

D. TIMING

Dit onderzoek kent een looptijd van maximaal 24 maanden.

E. KOSTPRIJS

Het onderzoek heeft een kostprijs van maximaal **215.000 euro**.